

A lengyel keleti politika folytonossága*

Lengyelország keleti politikája és a „keleti végek”, a keleti határok kérdése az ország történelmében mindig is létfontosságú volt. Lagzi Gábor: *A lengyel keleti politika* című művében, némi múltbéli kitekintéssel, a jelenkor eseményeit, politikai folyamatait vizsgálja. A magyar olvasók, történészek számára hiánypótló lehet ez a könyv, hiszen a lengyel történelemről, különösen a lengyel külpolitikáról magyar nyelven még nem olvashattak hasonló feldolgozást.

A „lengyel keleti politika”¹ fogalma a lengyelek számára mindig is kiemelkedő jelentőségű értékeket tartalmazott: a nemzeti érdekeket, a Kelet felé fordulást. A szerző kiindulópontnak 1989-et választotta. Ekkor kezdődhetett meg a rendszerváltozás folyamata, és hivatalba léphetett Tadeusz Mazowiecki, a második világháború utáni első nem kommunista miniszterelnök. A III. Rzeczpospolita, azaz a Harmadik Köztársaság megszületésével elindultak a mély politikai, gazdasági és társadalmi változások. A belső körülmények mellett a külsők is igen gyorsan változtak. A Szovjetunió felbomlásával számos új nemzetállam jöhetett létre, születhetett újjá. Varsó az elmúlt két évtizedben új alapokra helyezte külpolitikai irányultságát, ezen belül a keleti irányvonalat.

Lagzi Gábor munkája két nagyobb részre osztható. Az elsőben a lengyel keleti politika általános vonásait mutatja be. Kiemeli a

* LAGZI Gábor: *A lengyel keleti politika. Lengyelország keleti szomszédság- és nemzetpolitikája. 1989–2009.* Terra Cognita Alapítvány, Budapest, 2011. 231. o.

¹ *Polska polityka wschodnia.*

lengyel politikai elit tisztánlátását abban a tekintetben, hogy a keleti események döntő módon befolyásolják Lengyelország biztonságát, geopolitikai, stratégiai érdekeit. A Lengyel Köztársaság a „keleti politika” címszóval nemcsak a saját, hanem a régió biztonságát is növelni akarta. A kormányváltások ellenére a mindenkori varsói vezetés a keleti politikában tartotta magát az 1990-es évek legelején lefektetett elvekhez: stratégiai partnerség kialakítása Ukrajnával, demokratikus átalakítás segítése Fehéroroszországban, Litvánia euroatlanti integrációjának támogatása.

A szerző másik célja az volt, hogy bemutassa a keleten élő lengyelség nagyobb közösségeit. A határváltoztatások következtében jelentős, „őshonosnak” mondható lengyel nemzetiségű polgár maradt Litvánia, Belarusz és Ukrajna területén. A lengyel kommunista kormányzat 1989-ig gyakorlatilag nem vett tudomást arról, hogy a határaitól keletre több százezernyi nemzettársa él. A kisebbségekkel foglalkozó utolsó fejezetekben Lagzi Gábor részletesen tárgyalja, hogy milyen ötletek merültek fel az ország keleti határain túl élő lengyel kisebbség megsegítése érdekében. Ilyen például a lengyel igazolvány kérdése is, amely a hosszan tartó viták ellenére sem váltotta be a hozzá fűződő reményeket.

A könyv egyik nagy hiányossága, hogy a szerző kevésbé részletesen foglalkozik a történelmi előzményekkel. Az események jobb megértéséhez ugyanis elengedhetetlen a jelen és a közelmúlt politikai történéseinek vizsgálata. Nemi kitekintést leszámítva nem sok szó esik a két világháború közti Lengyelország, a II. Rzeczpospolita keleti politikájáról, annak megvalósításáról, pedig Pilsudski Lengyelországának az egyik legfontosabb (ha nem a legjelentősebb) kérdése ez volt. Bár tény, hogy a két korszak keleti politikája „némileg” eltér egymástól. Amíg a Második Köztársaság politikai elitje a háború és az „elnyomás” politikáját választotta, addig napjainkban a megbékélés és a tárgyalás politikája lett a mérvadó.² 1918–1920-ban az volt a kérdés, hogy milyen lesz a ki-

² A két világháború közti Lengyelország soknemzetiségű állam volt. A lakosság több mint egyharmada valamely nemzeti kisebbséghez tartozott. A lengyel vezetés e problémát a megbékélés politikája helyett a nemzeti homogenizáció eszközével igyekezett megoldani. Ez a tendencia a korszak Európájában, főként

alakulóban lévő új ország, de a törekvések ütköztek az itt élő nemzetiségek önálló államiságra irányuló szándékaival. Pilsudski eredeti célkitűzése az volt, hogy a háborúban meggyengült, új társadalmi rend felépítésével elfoglalt Oroszországot kiszorítsák Európából; a nem orosz nemzetiségek lakta területek leszakadhatnak az Orosz Birodalomtól, és föderációs alapon csatlakozhatnak Lengyelországhoz. Az elgondolás a Jagelló-kor koncepcióját elevenítette fel, amely szerint Lengyelország, Oroszországot meggyengítve, átveszi annak szerepét. Pilsudski azt tervezte, hogy a Jagellók birodalmát korszerű alapon helyreállítják, az egykori határai között élő népek egyenrangú országainak föderációjaként. A korszak másik meghatározó politikai egyénisége, a nemzeti demokrata Roman Dmowski ellenben ezt a leghatározottabban elutasította; ő „etnikailag tiszta” Lengyelországot akart, olyan nagy területen, amelynek „lakosságát a lengyelek még meg tudják emészteni”. Pilsudski célja az volt, hogy akár föderalizáció révén, akár más módon, ütközőállamok kordonjával válasszák el Oroszországot Lengyelországtól és Európától. Ennek a kordonnak az megálmodott elképzelések alapján egészen Finnországtól Grúziáig kellett volna húzódnia.³ A lengyel politikai gondolkodásban 1920 után a nemzeti demokraták koncepciója kerekedett felül, amely az itt élő nemzetiségek beolvasztását tűzte ki célul. Dmowski elutasította a föderációnak még csak a gondolatát is. A lengyel nemzetállam megteremtését és a nemzeti homogenizációt látta egyedüli megoldásnak, a nemzet kizárólagosságában gondolkodott. A nemzeti demokraták kiindulópontja az volt, hogy a lengyelek asszimilációs képessége rendkívül erős, ezzel szemben az itt élő nemzetiségek nemzettudata nem eléggé kifejlett, meglehetősen gyenge, vagyis a lengyelesítés könnyen megvalósítható alternatíva. A „Lengyelország a lengyeleké” jelszó jegyében politizáltak. Pilsudski ezzel szemben egy soknemzetiségű államban látta Lengyelország létformáját, s az egyén és a közösség viszonyá-

annak a keleti felén általánosnak volt tekinthető, a világháborút követően született heterogén államok számos esetben törekedtek nemzeti, homogén mivoltuk hangsúlyozására. Az 1944-45-ös határrendezésnek és lakosságcsere-egyezményeknek köszönhetően Lengyelország homogén nemzetállammá vált, így az ország kisebbségi kérdése a határokon kívülre helyeződött.

³ Józef PIŁSUDSKI: *Przemówienia, wywiady, artykuły*. Warszawa, 1931. 198–210.

ban a nemzetivel szemben az állampolgárit tekintette döntőnek. Míg az első megközelítés a szláv eredetet, a nyelvet és a katolikus vallást tette meg a lengyel nemzeti identitás fő elemének, az utóbbi a lengyel államhoz való tartozást: az etnikai és a vallási szempontoknak csupán másodlagos jelentőséget tulajdonított.⁴

Varsó rendszerváltozás utáni keleti politikája sok tekintetben akár a piłsudskista külpolitika törvényesen módosított változatának is tekinthető. A szomszédos államokkal való viszonyban azonban ma már nem a háború és a polonizáció a „jelszó”. Mint Lagzi Gábor írja, napjainkban is „a keleti politika a lengyel közélet egyik fontos témája, amelyre a mindenkori lengyel kormányzat, illetve számos civil szervezet, tudományos intézmény kiemelt érdeklődést fordít. Ennek az érdeklődésnek, odafigyelésnek számos oka van – elsősorban biztonságpolitikai (a legközvetlenebb keleti szomszédokról van szó) és történeti, a volt keleti végek” (*Europa Środkowa*) (26).

A vizsgált témakör jobb megértése érdekében fontos megemlíteni Lengyelország geopolitikai pozícióját, vagyis azt, hogy a lengyel vezető réteg és a lengyel nemzeti tudat miképpen határozza meg önmagát. Lengyelországot a lengyel nemzeti öntudat egyértelműen Közép-Európában helyezi el, annak ellenére, hogy Közép-Európa határait ma is csupán Lengyelország esetében, illetve kelet-nyugat viszonylatában képes meghatározni. Mindezek értelmében a Bug folyónál kezdődik Európa keleti, az Odera–Neisse vonalánál pedig a nyugati fele. Az észak–déli kiterjedést tekintve korántsem ennyire egyértelműek a lengyel elmélet álláspontjai. A földrajzi, politikai meghatározás részének tekintik Ausztriát, a

⁴ Aviel ROSHWALD: *Ethnic Nationalism and the Fall of Empires. Central Europe, Russia and the Middle East, 1914–1923*. New York, 2001. 139–140.; Marian LECZYK: *Druga Rzeczpospolita 1918–1939. Społeczeństwo, Gospodarka, Kultura, Polityka*. Warszawa, 2006. 93–95.; Jerzy TOMASZEWSKI: *Ojczyzna nie tylko Polaków. Mniejszości narodowe w Polsce w latach 1918–1939*. Warszawa, 1985.; Andrzej CHOJNOWSKI: *Koncepcja polityki narodowoeciowej rządów polskich w latach 1921–1939*. Wrocław Warszawa, Kraków, Gdańsk, 1979. 18–26.; Andrzej GARLICKI: *Piękne lata trzydzieste*. Warszawa, 2008. 240–242.; TÁLAS Péter: Heroizmus és pragmatizmus: a lengyel államiság az oroszok és a németek között. In: KISS J. László (szerk.): *Nemzeti identitás és külpolitika Közép-és Kelet-Európában*. Budapest, 2003.

visegrádi országokat,⁵ Szlovéniát és a balti államokat. Románia és Horvátország esetében ellenben szívesebben használják a szélesebb értelmű Közép-Kelet-Európa fogalmat (*Europa Środkowa Wschodnia*), amelyet a lengyel koncepció további két alrégióra oszt fel – egy úgynevezett északira vagy jagellóira, illetve egy úgynevezett délire vagy habsburgiánusra –, amelyek között Lengyelország jelent természetes kapcsolatot. Ez az állásfoglalás is erőteljesen hangsúlyozza, hogy ennek a régiónak teljes értékű részét képezi Belorusszia és Ukrajna is, vagyis a lengyel keleti politika hatálya első területek.⁶

Az 1989-et követő lengyel keleti politikában a legfőbb hangsúly a legnagyobb keleti szomszédnak, Ukrajnának jutott. A kétoldalú kapcsolatokban, a kiengesztelődésben nagy szerepet kapott a közös, sokszor fájdalmas történeti múlt be- és megvallása. A megbékélés nem volt könnyű, a lengyel nemzet csak 1989-et követően szembesülhetett a lengyel–ukrán ellentétek mélységével. Ennek megfelelően a párbeszédnek szinte a nulláról kellett indulnia. 1992 januárjában a két ország diplomáciai kapcsolatot létesített egymással, és megkezdődtek a tárgyalások az alapszerződésről. Ezt 1992 májusában írták alá.⁷ Kötelezettséget vállaltak arra, hogy nem törekszenek a határok megváltoztatására, s garantálják a kisebbségek jogait.

Ukrajna nemzetközi szerepének felértékelődését Zbigniew Brzeziński, Jimmy Carter amerikai elnök volt nemzetbiztonsági tanácsadója fogalmazta meg: „Független Ukrajna nélkül Oroszország nem lesz nagyhatalom, de az alárendelt Ukrajnával Oroszország automatikusan birodalommmá válik.” (31.) Lengyelország a NATO-hoz való csatlakozás (1999) után még erőteljesebben kezdte hangoztatni, hogy Ukrajna számára az euroatlanti integráció a legmegfelelőbb választás. Ez azonban számos akadályba ütközött, mind a kül-, mind a belpolitikában. Itt fel kell tenni a kérdést: Lengyelország számára miért volt elen-

⁵ Csehország, Lengyelország, Magyarország, Szlovákia.

⁶ A lengyel elképzelés szerint a régióhoz tartoznak a balkáni államok is, amelyek régión belül integrálásában Varsó kiemelkedő szerepet tulajdonít Budapestnek. (TÁLAS Péter: i. m. 196–197.)

⁷ Lengyelország volt az első állam, amely 1991 decemberében független államként ismerte el Ukrajnát.

gedhetetlen Ukrajnának a nyugati világ felé orientálódása? Ennek számos magyarázata és oka van. Elsősorban biztonságpolitikai, történelmi szempontból volt létfontosságú. Lengyelországban ugyanis jelentős történelmi előzményei vannak annak a biztonságpolitikai alternatívának, amelynek értelmében a lengyel állam számára az oroszok felől fenyegető veszéllyel szemben a legnagyobb védelmet az jelenti, ha az ország keleti határait Moszkvától független államok védelmezik. Nyilvánvalóan egy nyugat- és lengyelbarát ukrán állam szolgálhatja legjobban mind politikai, mind stratégiai értelemben a lengyel, vagy akár az európai érdekeket. Lengyelország ilyen irányú munkálkodását több nehézség is akadályozta. Többek között az, hogy Kijev a nemzetközi közösség rosszallását váltotta ki azzal, hogy illegálisan Kolcsuga nevű rakétaelhárító rendszert adott el Iraknak, és a Jugoszlávia elleni NATO-fellépés során a megtámadott felet támogatta. A nemzetközi elszigetelődést Kucsma elnök egye inkább gyengülő helyzete is fokozta. 2000-ben a Gongadze-gyilkosság és az úgynevezett „kazzetabotrány” borzolta a kedélyeket Ukrajnában.

2004 végére tehető a lengyel keleti politika egyik csúcspontja. Ukrajna mérföldkőhöz érkezett, s választania kellett a nyugati és a keleti fejlődési út között. A lengyel politikai elit és a társadalom szinte egy emberként állt ki Viktor Jusczenko és Ukrajna demokratizálódása mellett. „Úgy tűnt, Varsó elérte egyik stratégiai célját, azaz sikerült hozzásegítenie legnagyobb keleti szomszédját, hogy »jó útra« térjen” (36). Lengyelország számára a 2004-es ukrán elnökválasztás több volt egyszerű kormányváltásnál. „A lengyel politikusok tisztában voltak azzal, hogy az oroszbarátnak tekintett Janukovics megválasztásával keleti szomszédjuk még inkább Moszkva vonzáskörzetébe kerül... A lengyel fél nemcsak abban volt érdekelt, hogy Ukrajna demokratikusan válasszon magának köztársasági elnököt, hanem abban is, hogy Kijev erősítse nyugati irányultságú politikai és gazdasági kapcsolatait, felgyorsítva a piaci reformokat. Ennek garanciáját Jusczenkóban látták.” (39.) Varsó továbbra is lobbizott Kijev euroatlanti integrációja mellett, de a Nyugat továbbra sem akarta bevenni Ukrajnát, és Ukrajna sem tett meg mindent (ellentétben Horvátországgal), hogy teljesítse az EU- vagy a NATO-csatlakozás szigorú feltételeit. Mindezek

mellett véleményem szerint biztosra vehető, hogy az orosz fél is megtett mindent annak érdekében, hogy nyugati szomszédja inkább az orosz, mintsem a nyugati politika felé orientálódjon.

Itt említem meg, hogy Lagzi Gábor az orosz–lengyel kapcsolatok vizsgálatát elnagyolja. Bár *A lengyel keleti politika* című könyv a Lengyelországgal szomszédos három állam tanulmányozásával foglalkozik, ezek áthatóbb elemzése érdekében (akár egy fejezet keretében) az orosz szálak bővebb kifejtést érdemeltek volna. A szerző mentségéül szolgáljon, hogy tudatosan nem részletezte az orosz–lengyel kapcsolatokat, hiszen ezek taglalása egy önálló tanulmánykötetet eredményezett volna. Ugyanakkor kellő aspektusban mindig kiválóan megjelenik Oroszország szerepe, politikai súlya. „Moszkva – hol észrevétlenül, hol nagyon is észrevehető módon – ott áll a dolgok mögött.” (9.)

Ami a lengyel–orosz kapcsolatokat illeti, Varsó legfőbb problémája a vizsgált korszakban az volt, hogy a világhatalmi pozícióját, szerepét elvesztő Moszkva nem tekintette Lengyelországot egyenrangú partnernek. A két ország közötti bizalmatlanság ismét kiújult, amelyet csak fokozott a kilencvenes években Lengyelország NATO-csatlakozása és az orosz vétő dilemmája. Mindezek mellett ki kell emelni a kalinyingrádi kérdést is, amelyre Varsó egyre nagyobb aggodalommal tekintett, az északi szomszédságában lévő, mindössze 15 000 négyzetkilométernyi terület ugyanis egyre jobban militarizálódott. A kalinyingrádi körzetben állomásoztatott fegyverzet- és katonai potenciál ugyan nem haladta meg a CFE-szerződés⁸ által engedélyezett mértéket, a lengyel vezetés szerint azonban már önmagában az is komoly biztonságpolitikai kihívást jelentett, hogy Oroszország (átmenetileg) a közvetlen közelben állomásoztatta a lengyel haderő létszámának mintegy harmadát, fegyverzetének 40-60%-át kitevő erőit.⁹ Lengyelországban (a lengyel történelmi tapasztalatok nyomán) komoly politikai gyökerei vannak annak a felfogásnak, hogy az orosz ominózus veszély el-

⁸ *Conventional Armed Forces in Europe*. A szerződés értelmében maximalizálják egymás hagyományos (nem nukleáris, biológiai, vegyi) katonai eszközeinek és haderőinek létszámát, és annak változásáról értesítik egymást. 1990. november 19-én Párizsban írták alá, ami a két szemben álló fegyverszövetség – a NATO és a Varsói Szerződés – tagjainak nyilvános „megbékélésének” tekinthető.

⁹ TÁLAS Péter: i. m. 182–186.

hárítása érdekében biztonságot nyújt, ha az ország keleti határait független államok veszik körül. Ezért a lengyel keleti politika erőteljesen támogatta a keleti szomszédok függetlenségét.

„A lengyel politikai élet, diplomácia egyik legnehezebb feladata közé tartoztak a Belarusszal kiépítendő kapcsolatok,¹⁰ kiváltképp 1994 után, mikor Minszkben az államfői széket Alekszandr Lukasenko foglalta el. Varsó innentől kezdve kényes helyzetben találta magát. Határaitól keletre egy olyan országban, ahol több százezernyi, magát lengyelnek valló személy élt, az emberi és szabadságjogokat semmibe vevő rezsim épült ki.” (61.) Ez a puha diktatúra ráadásul szorosra fűzte kapcsolatait Oroszországgal, s politikailag és gazdaságilag kiszolgáltatottá vált Moszkvának.

Lengyelország legfőbb politikai célja ebben a helyzetben az volt, hogy támogassa Fehéroroszország demokratikus átalakulását, felhasználva ehhez a lengyel és a nyugati pénzügyi, politikai eszközöket. Varsó ezt elsősorban a demokratikus ellenzék támogatásával kívánta elérni. A belorusz ellenzék azonban gyenge és megosztott, nem tudja hatékonyan megszólítani vagy a rendszer ellen mozgósítani a társadalmat.

Vlagyimir Putyin hatalomra kerülésével Oroszország újjáértelmezte az ország nemzetközi viszonyrendszerét. Nem volt hajlandó a végtelenségig finanszírozni a Lukasenko-rezsimet. A varsói kormányzat Belarusz nemzetközi elszigetelődésének csökkentésére törekedett, de a lengyel politika nem tudta elérni a célját, Minszk nem volt hajlandó komolyabb tárgyalásokat folytatni nyugati szomszédjával.

A lengyel kormány két belorusz „nemzetépítő” kezdeményezést tett, amelyek célja „vissza-fehéroroszosítani” a lakosságot, hogy a beloruszok önálló nemzeti és politikai arculatot nyerjenek. Fontosnak tartom megjegyezni, hogy a két világháború közötti Lengyelország e területén a polonizáció volt a meghatározó. A „vissza-fehéroroszosítás” egyik pontja a média területét érintette, a másik a fehérorosz fiatalok számára létrehozott lengyelországi ösztöndíjprogram volt. A lengyel kisebbség Belarusz területén összehasonlítható számú, létszámát tekintve – az oroszok után – a má-

¹⁰ Lengyelország 1991 decemberében ismerte el Belarusz függetlenségét.

sodik legnagyobb kisebbség. 1999-ben 396 000 ember vallotta magát lengyelnek. A tények és az előzmények ismeretében „meg lehet kockáztatni azt a véleményt, hogy a fehéroroszországi lengyeleket és annak legnagyobb szervezetét (ZPB) a varsói kormány nem partnernek, hanem egyfajta eszköznek tekinti keleti politikája megvalósulására (lásd pl. a Lukasenko-rezsim elleni fellépést)” (134.).

A lengyel keleti politika egyik meghatározó pontja a vallás kérdése, azon belül is a római katolikus egyház szerepvállalása a keleti szomszédoknál. A „lengyel egyház” tevékenységét Belarusz területén különösen nehezményezte a helyi lakosság, mert a katolikus vallás a „keleti végeken” „lengyel hitnek” minősül. 1989 után a lengyel egyház segítséget nyújtott a volt Szovjetunió területén újjáéledő katolikus közösségeknek. A fehérorosz nemzeti körök nem vették szívesen a lengyel állampolgárságú papok megjelenését, attól féltek ugyanis, hogy polonizálni fogják a lakosságot, hiszen a papok sokszor csak lengyelül tudtak.¹¹ Suszkjevics elnök 1992-ben felvetette, hogy az ország előtt álló legnagyobb feladat a fehérorosz identitás megvédése a ruszifikáció és a polonizáció ellenében. A lengyel politikai elit hivatalosan „elhatárolódott” a katolikus egyház fehéroroszországi ténykedésétől, mondván, hogy ez Minszk és a Vatikán közötti megállapodástól függ.

A legkisebb szomszéd, Litvánia viszonylag gyorsan „levált” (mind politikai, mind gazdasági értelemben) a posztszovjet világról, és egyértelműen a nyugati integrációt választotta. Litvánia 1990. március 11-én a szovjet tagköztársaságok közül elsőként deklarálta függetlenségét, ám ezt Varsó akkor még nem ismerte el. Ezt utóbb a lengyel keleti politika egyik nagy hibájának tartották. A varsói nézőpontot elsősorban a Moszkvától való félelem mozgatta. Több százezer szovjet katona állomásozott még Lengyelország területén, s attól is féltek, hogy a Kreml elzárja a földgáz- és kőolaj-csapokat. 1991-ben mind Wałęsa elnök, mind Skubiszewski külügyminiszter elítélte a litvániai lengyelek autonómiatörekvéseit, azzal érvelve, hogy a helyi lengyeleknek a litván államon belül kell

¹¹ A többi keleti szomszédnál, elsősorban Ukrajnában, a katolikus egyházi liturgia már a többségi nyelven folyt, mert az ukrainai kisebbségi közösségek közül a lengyelek tudták legkevésbé megtartani anyanyelvüket.

megtalálniuk a boldogulásukat. A lengyel kormány végül 1991. augusztus 26-án ismerte el Litvánia szuverenitását.

Az 1990-es évek közepén egyfajta paradigmaváltás volt megfigyelhető a litván külpolitikában. Kiderült, hogy a nyugati integrációt nem támogatták aktívan a skandináv államok. Ennek megfelelően Vilniusnak szorosabbra kellett fűznie kapcsolatait Varsóval.

A lengyel kisebbségek közül a legszervezettebb közösséget a litvániai lengyelek alkotják. Számuk 2001-ben 235 000 fő volt. A Varsó északkeleti szomszédjával való stratégiai kapcsolatban a kisebbségi kérdés fontos, de nem elsőrangú szerepet játszik. A litvániai lengyelek egyes képviselői megkockáztatják, hogy „a lengyel kormány inkább Litvánia érdekeit tartja szem előtt, mintsem az ottani lengyelségét”. (117.)

Lagzi Gábor könyvének célja a politikai és társadalmi változások bemutatása, így a gazdasági események kisebb figyelmet élveznek. Hozzá kell tennünk: Lengyelország és szomszédjai szinte egyszerre léptek be a piacgazdaságba, ezért lengyel szemszögből a gazdasági vonal talán kevésbé fontos. A szerző egyébként részletesen bemutatja a korszak egyik legfontosabb gazdasági folyamatát, egyben az elmúlt 20 év legfontosabb lengyel–litván gazdasági eseményét: azt, hogyan vált 2006-ban a Mažeikių Nafta litván olajfinomító többségi tulajdonosává a PKN Orlen lengyel állami olajvállalat. Lényeges, hogy a vilniusi kormányzat is úgy vélte, hogy még mindig jobb, ha az olajfinomítás lengyel kézben van, mint ha oroszban.

A lengyel keleti politika kisebbségpolitikai elképzelésein belül külön figyelmet érdemel bizonyos lengyel közösségeknek az anyaországba való telepítése. A repatriáció programja főleg a közép-ázsiai szovjet utódállamok lengyel közösségeit célozta meg, kiváltképp a Kazahsztánban élőket, akik javarészt a sztálini tisztogatás során, 1936–1937-ben kerültek oda Ukrajna és Belarusz területéről. A hazatelepítési program nem hozta meg a kívánt eredményt. A lengyel kártya (*Karta Polaka*), a státustörvény, az 1989 utáni lengyel parlamentarizmus leghosszabb ideig vitatott törvénytervezete, amelyet 10 év után sikerült csak elfogadni. Csalódást keltett, hogy a dokumentumot a várttal ellentétben igen

kevesen igényelték. „Az anyaország gesztusa nem bizonyult elég erősnek, meggyőzőnek a Keleten megmaradt lengyel közösségek tagjai számára.” (194.)

Lagzi Gábor kiváló tanulmánya részletes képet ad a ma Lengyelországnak külpolitikai irányvonalairól, a közép-kelet-európai térség erőviszonyairól, stratégiai érdekeiről. Megmutatja, hogy régióink egyik „legnagyobb hatalma” miképpen képviseli saját nemzeti, illetve az európai demokrácia érdekeit. A lengyel történelem, politika és a „Kelet” iránt érdeklődők számára nélkülözhetetlen olvasmány.

Győrfi Lajos